

2019 року № 53/2019. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text>

6. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-ХІІ. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#top>.

7. Про Антитерористичний центр : Указ Президента України від 11 груд. 1998 р. № 1343/98 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 7. – Ст. 300.

8. Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України : Указ Президента України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379/99#Text>.

Валерія Жиляк,

студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

д.ю.н., проф. **Припутень Д. С.,**
професор кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАХОДИ ПРИМУСУ У МЕХАНІЗМІ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Примус – це створення для іншої особи умов, за яких їй не залишається нічого іншого, як здійснити певну послідовність дій, визначену суб'єктом примусу. В українському розумінні, владу ототожнюють з насильством або примусом. Навіть визнання легітимності влади не ґрунтується на розумінні їх природи за межами насильства та примусу. На мою думку, право виступає розумом політики. Навіть І. Кант трансформує право на практичний розум у формі примусу до моральної поведінки: «Правомірним є будь-який вчинок, при якому прояв вільного свавілля кожного, може співіснувати з волею всіх інших людей»[1]. Це означає, що закон як «розум» не скасовує примусового характеру влади, а навпаки надає їй характер тиску на розумний закон.

«Примус може бути фізичним, спрямованим на заподіяння шкоди тілу, або психологічним, спрямованим на шкоду психічній природі людини, або моральним» [2]. Питання співвідношення між владою та насильством і примусом розробляється в парадигмі спілкування. Примус не можна розглядати як засіб будь-якого спілкування, оскільки спілкування складається насамперед із трьох елементів: інформації, спілкування та розуміння. Примус як засіб впливу на владу, спрямований завжди лише на підлеглого, здійснювати чітко визначений ланцюг дій з урахуванням потреб та інтересів керівника.

В самому примусі слід розрізнити також використання сили й насилля. Застосування сили – це тиск на основі страху. Насилля – це використання сили, примусу стороною, якій таке право не надається законом. Застосування сили – це інституціоналізований примус, насилля – поза законом. Момент примусу присутній у насильницьких діях завжди, а от шкоди може і не бути. Тобто він виступає як можливий і ймовірний, але необов'язковий наслідок примусової дії. Зазвичай, обговорення питання щодо примусу обмежується лише таким його видом як державний примус. У будь-якому випадку правова держава і закон загалом, як регулятор суспільних відносин, безсумнівно, забезпечуються державним примусом. Однак, вплив на фізичних та юридичних осіб не обмежується лише з боку держави та її органів. Такі категорії як «правовий примус» та «державний примус» співвідносяться як одне ціле та складова частина, оскільки зміст правового примусу є не вичерпним державним примусовим заходом [3].

Залежно від суб'єкта впливу примусових мір примус можна поділити на публічний та приватний. Суб'єктом публічного примусу є сама держава, її органи та посадові особи. Характерною особливістю цього виду примусу є те, що, по-перше, суб'єкт його застосування наділений певними владними повноваженнями, та, по-друге, застосування заходів примусу є його обов'язком. Суб'єктом же приватного примусу виступає особа, яка не має владних

повноважень, але яка відповідно до закону має право вчиняти певні узгоджені дії примусового характеру по відношенню до іншої особи. Ми можемо собі уявити суспільство без примусу? Ми вважаємо, якщо б суспільство повністю складалося із людей з високим рівнем правосвідомості, примус був би зайвим: кожен би й так поважав чуже право та виконував покладені на них обов'язки [4].

Уряд повинен покладатися на примус лише в крайніх випадках, використовуючи насамперед такі важелі впливу, як збалансовану систему законодавства, інститути громадянського суспільства, авторитет влади, що ґрунтуються на її легітимності та свідчить про здатність держави досягти суспільних цілей та забезпечити оптимальний баланс публічних і приватних інтересів у державному управлінні. Примус – це не причина, а наслідок певного типу влади. Примус визначають як процес зняття індивідуальної волі шляхом зовнішнього впливу, спрямованого на те, щоб примусити індивіда зробити щось або утриматися від яких – небудь дій [5].

Таким чином, примус, з одного боку, розуміється як невід'ємна складова, частина здійснення державної влади, як її визначальний та основний засіб (метод), а з іншого – примус не є самоціллю, а є результатом певної поведінки різних соціальних суб'єктів, зокрема поведінки, яка відхиляється від вимог правових норм, створює загрозу відносинам, які ці норми регулюють, охороняють забезпечують, щоб виключити таку поведінку. Цілі, заради яких застосовують примус, можна досягти шляхом впливу на моральну, майнову, організаційну та фізичну сферу конкретного суб'єкта права. На жаль, примус традиційно вважався найефективнішим джерелом влади, оскільки його використання може позбавити людину життя, свободи та майна – найвищих цінностей. Саме існування примусу як джерела сили, що має превентивний та репресивний ефект, загалом вважається необхідною умовою та обов'язковим резервом державної влади та управління. Однак управління ним досить складне. Для його використання потрібна підтримка більшості, у разі її відсутності джерело довіри може бути втрачено. У цьому контексті, якщо політику безпеки та оборони не враховувати, примус є ресурсом, який майже не використовується. Більшість демократичних країн вважають це крайнім і сприяють довірі ресурсів.

1. Кант І. Основи метафізики моральності. «Критика практичного розуму». *Метафізика вдач*. - СПб.: Наука, 1995. – ст. 628.
2. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. *Київ. Либідь*. 2002. ст. 576.
3. Святоцький О. Д. Влада в Україні: шляхи до ефективності. *Київ. Ін Юре*, 2010. с. 2
4. Загальна теорія держави і права: Підручник. за ред. Цвіка М.В., Ткаченка В.Д., Петришина О.В. *Харків: Право*. 2002. с. 432
5. Котюк В.О. Теорія права: Курс лекцій: Навч. посіб. для юрид. фак. *Київ. Вентурі*. 1996. с. 147.